

K İ R K A L T İ N C İ K o n f e r a n s

KÖY KALKINMASI

Tarık CARİM

Bölge Plânlama Marmara Grubu Başkanı

Köy kalkınmasına iki açıdan bakmak mümkündür: Çağdaş medeniyetin tarihi tekâmül perspektifleri ve plânlama programları.

Dünyamızın bugünkü gelişmesine bir göz atarsak, umumî temayülleri geniş mânada bir şehirleşme ve dolayısıyla köy kalkınması olarak değerlendirebiliriz. Uzak geçmişten zamanımıza intikal etmiş olan köy - şehir tefriki esasında sosyo-ekonomik şartlar yönünden şehir topluluğuna çok üstün imkânlar tanıyan bir düzene dayanmaktadır. Hattâ bu düzen zaman zaman kanunî bir sömürme şeklini almış, köylü hukukî müeyyidelerle toprağa bağli bir üretim vasıtası haline getirilmiştir. Çağdaş ileri ülkelerin (hattâ bütün ülkelerin) son 150 senelik gelişmesi ve geleceğe matuf plânlama tahminleri bu dengesizliğin giderilmesi yolundadır. Bu eğilimi destekliyen iki ana faktör belirtebiliriz: bir bütün dünyaca kabul edilmiş sosyal eşitlik prensipleri, ötekisi de beşerî potansiyelden azamî istifade zaruretidir.

Birinci faktör, üzerinde durulmayı icap ettirmeyecek kadar açıktır; ikincisini ise uzun vâdeli bir görüş açısından neslin idamesi zaruretlrine bağliyabiliriz. Ananevî kır-şehir dengesinde, şehirleşme kültürel hayatın gelişmesi geçimle doğrudan doğruya ilgili olmayan bir faâl nüfusun kır sahalarındaki çoğunluk tarafından beslenmesi sayesinde oluyordu. Halbuki içerisinde bulunduğumuz medeniyet çağında geçim, zaman geçtikçe muğlâklaşan ve ilmi faaliyete dayanan bir düzen halini almaktadır. Böyle bir gelişim ayrı saha ve kademelerdeki faaliyetlerin kültürel seviyesinin gittikçe yükselmesini zarurî kılmaktadır. Denilebilir ki ilmin gelişmesi ve yayılması, insan neslinin yaşamasının başliça şartı haline gelmektedir.

Zamanımızın önde gelen problemlerinden nüfus artışı ele alalım. Ünlü Fransız demografı Alfred Sauvy'ye¹ göre insanlık bu yönden hakiki bir "mutation" (ani değişim) geçirmiştir. İnsanoğlunun yeryüzünde belirmesinden yakın bir maziye kadar geçen devrede nüfus, tabii şartların sınırladığı açlık ve bolluk minimum ve maksimumları arasında çok yavaş bir ortalama ile artmıştır.

Bu devreye nazaran bir an sayılabilecek kısa bir zamanda ise 50 sene içinde iki misline çıkacak kadar bir artış hızı göstermiştir. Bu hâdisenin sebepleri doğrudan doğruya kültürel; doğurduğu tehlikenin önlenmesi de ancak ilmi vasıtalarla ve umumî kültürel seviyenin yükselmesiyle mümkün olacaktır. İleride varılması istenen dengeyi tabii bir ayarlama neticesinde beklemek tasavvur dışında kalmaktadır.

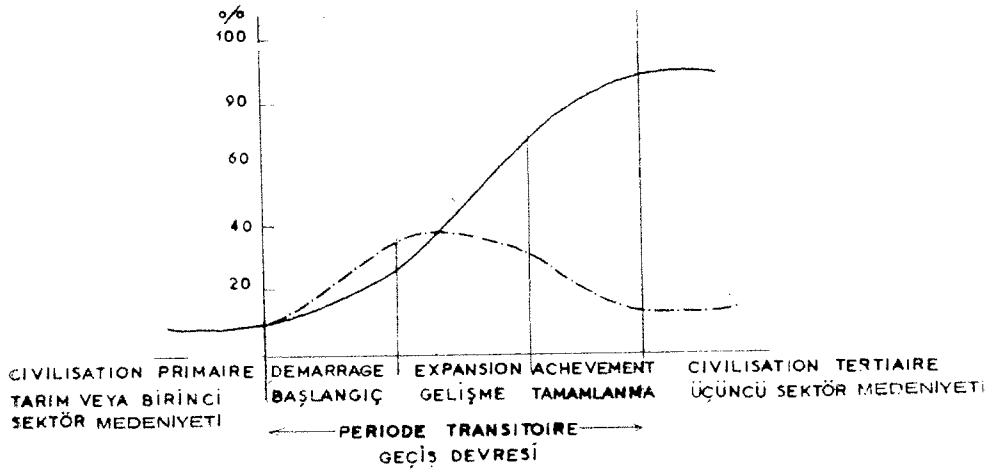
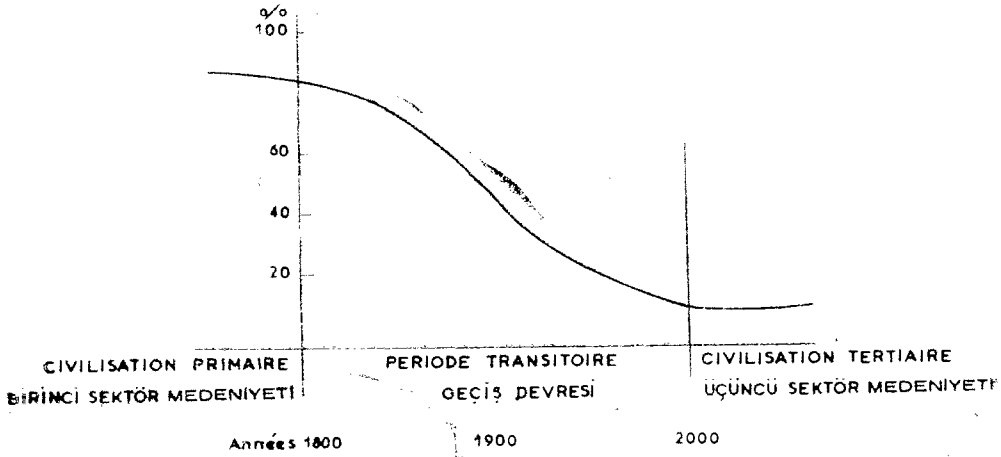
Konuyu umumî iş gücü dağılımının büyük gelişme temayülleri açısından da ele alabiliriz. Fransız Devlet Plânlama Teşkilâtı'nın İşgücü Komisyonu Başkanı Jean Fourastié'ye² göre batı medeniyetinin son 150 senelik gelişmesi işgücü dağılımına göre ortalama % 80 birinci sektör (ziraat), % 10 ikinci sektör (sanayi) ve % 10 üçüncü sektör (hizmetler) gibi ananevi bir dağılıştan % 10 birinci sektör, % 10 ikinci sektör ve % 80 üçüncü sektör gibi yeni bir dengeye doğru değişim halindedir. Amerikan Birleşik Devletleri'nde bugün varılmış olan % 10 ziraat nisbeti, ziraatin sanayileşmesi anlamına gelir. Yeni düzen esasında total şehirleşmeyi icap ettirmektedir. Şehirleşme mekân düzeni bakımından ayrı şekilleri düşünülebilir. Fakat gidişin ananevi köy-şehir ayrımını ortadan kaldırdığı muhakkaktır. Bu da böyle geniş bir tarihî perspektif içinde köy kalkınması anlamını taşır.

Şimdi konuyu yukarıda dokunduğumuz diğer açıdan ele alarak, bu oluşuma yardım edecek plânlama programlarındaki müdahalelerden bahsedelim. Bu seviyedeki problemler daha ziyade gelişmekte olan ülkeleri ilgilendirmektedir. Hattâ bu problemlerin bahis konusu ülkelerin esas mes'elesinin bir vechesini teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Gelişmekte olan ülkelerde yukarıda temas ettiğimiz 150 senelik oluşum çok daha kısa bir devreye sığdırılmak zaruretindedir. Burada şehirlere göç eden kır nüfusunun ikinci ve üçüncü sektörde istihdamı yukarıda temas ettiğimiz gibi mes'elenin bir vechesini, kır sahalarının boşalmasıyla bozulan ananevi ziraat ekonomisinin yeni bir şekilde düzenlenmesi de diğer vechesini teşkil etmektedir.

1) Bk. Alfred Sauvy: Marcus et les deux Marx.

2) Bk: Jean Fourastié: Le Grand Espoir du XXe Siecle.

JEAN FOURASTIE NİN "20 YÜZYILIN BÜYÜK ÜMİDİ" KİTABINDAKİ ŞEMALAR

Köy kalkınması böylece önemli bir tenakuzu halletmek durumundadır. Bir taraftan şehir gelişmesini mümkün olduğu kadar düzenlemek gayesiyle kırlarda göçü yavaşlatıcı tedbirler almak; diğer taraftan da çok kıt olan imkânların en rantabl bir şekilde harcanmasını sağlamak. Şöyle ki, bugün çok yerinde görünen bir yatırım, hızlı değişen ortamda çok kısa bir zamanda faydasız kalabilir. Onun için uygulama seviyesinde köy kalkınmasının, umumî gelişme perspektifleri içerisinde ve uzun vâdeli rantabilite prensiplerine göre düşünülmesi şarttır.

Müdahalelerin umumî karakteri bakımından iki ayrı prensipten bahsedebiliriz:

1) Biri asgari alt-yapı şebekesi ile iktifa edip oluşumu kendi haline bırakmaktır. Burada köylünün normal olarak esas menfaatinin nerede olduğunu çabuk anladığı, verilen imkânlardan istifade etmeyi kendiliğinden çabuk öğreneceği inancı hâkimdir.

2) İkinci görüş ise yapılan yatırımın neticesini yakından takip etmeyi ve her an yardımcı müdahalede bulunmayı göz önünde bulundurur.

Bu ikinci görüşün uygulanması daha ziyade çok yönlü programların tatbik edildiği örnek sahalarla olmaktadır. Her iki tarafta da çok ehliyetli kimseler tarafından savunulan iki sistem arasında objektif bir seçim yapmak kolay bir problem değildir. Bu da mes'elenin büyük önemini büsbütün ortaya çıkarmaktadır. Ortalama yol olarak her iki prensibin paralel bir şekilde tatbik edildiğin düşünebiliriz. Bir taraftan ana alt-yapı şebekesi kurulurken diğer taraftan Bölge'nin tümüne örnek olabilecek alan birimlerinde çok kötü programlar tatbik etmek.

Mes'elenin zorluğunu hiç bir zaman gözönünden kaçırmamak gerekir. Yukarıda dokunduğumuz umumî perspektifler esasında demografik ve ekonomik tahminlere dayanmaktadır. Bu tahminler eğilimlere ve bunlara müdahale imkânlarına dayanır. Tahmin ilmi en ileri memleketlerde dahi henüz bocalama safhasındadır; yani bu gibi tahminlerde büyük hata payları kabul etmek gerekir. Onun için Fransız Plâncılarının tabiri ile "ağır temayüller'in belirtilmesinin önemi çok büyüktür. Bu gibi temayüllele inhiraf ettirilmeleri mantık dışı kaldığı için, perspektiflerin elkemiğini teşkil eder. Bu açıdan şehirleşme de şüphesiz ki bir "ağır temayül"dür. Üzerinde çalışılan herhangi bir kır bölgesi ile ilgili 15-20 senelik bir perspektif içerisinde makûl limitler arasında kalan maksimum ve minimum kır göçleri hesap edilebilir. İşte kır sahalarına yapacağımız müdahaleler bu makûl tahminleri daima gözönünde bulundurmalıdır. Özellikle köyü cazip kılmaya çabalarının bu bakımdan büyük bir dikkatle değerlendirilmesi gerektir.

Kır-şehir göçü iki ayrı seviyede gözönünde bulundurulmalıdır: İlk seviye doğrudan doğruya geçim güçlüklerinin sebep olduğu göçtür. Umu-

miyetle gelişmekte olan ülkelerin göç sebepleri bu vasıftadır. Ancak hayat şartlarının yükselmesi başka seviyede göç sebepleri yaratır. Kırdaki kültürel seviye arttıkça göçte kültürel faktörlerin önemi artar. Diğer bir deyimle, iptidai göç faktörlerinin ortadan kaldırılması yeni faktörler doğurmaktadır.

Bu umumî prensiplerden külli kaideler çıkarmak durumunda değiliz. Ancak yapılacak her yatırımın değişim halinde olan bir cırtana hitap ettiği hiç bir zaman unutulmamalıdır. Diğer taraftan, müdahaleler belirlirli bir ihtiyaca cevap verirken yeni problemler yaratır. Onun için yerinde tedbirlerin, daima bir an için tespit edilen ihtiyaçlara tam cevap verecek yerde, az veya çok gelişmiş gelecekteki bir duruma hitap etmesi normaldir. Bu ise çok zaman geçici sıkıntılara katlanmayı icap ettirir. Misâl olarak Ülkemiz'de üstünde çok durulan merkez köy araştırmalarını verebiliriz. Merkez köy prensibi bugünkü düzenin ilerisindeki yeni bir düzene uymakta, hattâ bu yeni düzeni teşvik etmektedir. Kriter olarak bugünkü dağılışı donmuş farzederek ahırsak, çok zaman tedbirleri de fazla yaymak zaruretinde kalırız. Onun için endirekt diyebileceğimiz müdahalelerin rolü büyüktür. Meselâ bir topluluğu, ihtiyacı olan herhangi bir hizmeti mahallinde temin etmek yerine, bu ve başka hizmetlerin bulunduğu bir merkeze yolla bağlamak zaman içerisinde çok daha verimli olabilir. Burada yol inşaatına endirekt tedbir diyoruz.

Halkın problemleri benimsemesi ve kalkınma çalışmalarına doğru- dan doğruya iştiraki en önemli faktörlerinden biridir. Buradaki büyük güçlük yine ileriye yöneltmiş hareketlerin benimsenmesidir. Dünyanın her tarafında muhafazakâr olan kır halkı, umumiyetle yeniliğe karşı şüpheli bir davranıştır.

Plânının karşı karşıya kaldığı, birbirleri ile tenakuz halinde meselelerin güçlüğünü belirtirken sosyal ortam araştırmalarına da temas etmeli. Buradaki başlıca tehlike iki ekstrem görüş olarak belirtilebilir. Biri ortamı adaptasyon kabiliyetini mübalâğa etmek, diğeri ise direnme eğilimayüllerine fazla önem vermek.

Sosyal araştırmacılar çok kere birinci tehlikeye daha fazla önem verir gözükürler. Kanaatimizce ikinci hatâ hiç olmazsa eşit önemdedir. Sosyal gelişmede değişimler çok zaman "mutation" karakterinde olduğundan, potansiyel imkânları değerlendirirken çeşitli gelişme hipotezlerini göz- önünde bulundurmak gerekir.

Özetlemeye çalıştığımız umumî problemler mekân düzeni plânla- ması için aynen varittir. Esasen bu düzen, çok yönlü araştırmaların maddî ifadesinden başka bir şey değildir.